

కైవల్యోపనిషత్తు

(అధర్వణ వేదం)

వ్యాఖ్యాత

" అభినవ వ్యాస " , " జ్ఞాన ప్రపూర్ణ "

శ్రీ దేవిశెట్టి చలపతిరావు B.Sc(Ag)

వ్యవస్థాపకులు

ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన పీఠం :: చిలకలూరిపేట

visit - www.srichalapathirao.com

Contact : +91 80085 39770 / 08647 254716
+91 98862 65225

శ్రీ గురుభ్యో నమః

కైవల్యోపనిషత్తు - అధర్వణ వేదం

శాంతి మంత్రము

మం॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః ।
భద్రం పశ్యేమాక్ష భిర్య జత్రాః ।
స్థిరై రంగైస్తుష్టువాంసస్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః ।
స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః । స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।
స్వస్తి నస్తూర్ క్ష్యో అరిష్టనేమిః । స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు
ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ॥

ప్రతి ॥ ఓం = నిరాకార నిర్గుణ పరమాత్మ; దేవాః = దేవతలారా; కర్ణేభిః = మా చెవులతో;
భద్రం = మంగళకరమైన శబ్దాలను; శ్రుణుయామ = వినెదము గాక; యాజత్రా =
పూజింపదగిన దేవతలారా; అక్షభిః = మా కన్నులతో; భద్రం = మంగళకరమైన దృశ్యాలనే;
పశ్యేమ = చూచెదను గాక; స్థిరైః అంగైః = దృఢమైన అవయవాలతో; తనూభిః = ఆరోగ్యంగా
ఉండి; తుష్టువాంసః = మిమ్ము స్తుతిస్తూ; యదాయుః = ఆయుష్షు ఉన్నంతవరకు;
దేవహితం = దైవకార్యాలను చేస్తూ; వ్యశేమ = జీవించెదము గాక; వృద్ధశ్రవాః = అధిక కీర్తి గల
వాడైన; ఇంద్రః = ఇంద్రుడు; నః స్వస్తి = మాకు శుభమును కలిగించుగాక; విశ్వ వేదాః =
సర్వము తెలిసిన వాడైన; పూషా = సూర్యుడు; నః = మాకు; స్వస్తి = శుభమును కలిగించు
గాక; అరిష్టనేమితార్క్ష్య = వేగముగా పోయే గరుడుడు; నః స్వస్తి = మాకు శుభమును
కలిగించుగాక; బృహస్పతి = బృహస్పతి; నః స్వస్తి = మాకు శుభమును; దధాతు =
కలిగించుగాక; ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః = ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక తాపములు
శాంతించుగాక!

తాత్పర్యము :- ఓ దేవతలారా! మేము సదా మంగళకరమైన వాక్కులనే విందుము గాక ! కళ్ళతో సదా మంగళకరమైన విషయములనే చూచెదముగాక, ధృడమైన అవయవాలతో ఆరోగ్యంగా ఉండి మిమ్ము స్తుతిస్తూ మాకు విధించిన ఆయుష్కాలం వరకు జీవించెదముగాక. పురాతనుడు ప్రసిద్ధుడు, అధిక కీర్తి గలవాడు అయిన ఇంద్రుడు, సర్వమును తెలిసిన సూర్యుడు (పూషా); మిక్కిలి వేగము గల గరుడుడు, మాలోని ఆధ్యాత్మిక సంపదను రక్షించే బృహస్పతి వీరందరు మాకు విషయమును గ్రహించగల బుద్ధి కౌశల్యమును, వాటిని అనుసరించగల గుండె ధైర్యమును ఇచ్చి అనుగ్రహింతురు గాక. ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక తాపములు శాంతించుగాక!

మొదటి మంత్రము

మం || అధాశ్వలాయనో భగవంతం పరమేష్ఠినముపసమేత్యోవాచ -

ప్రతి || అధ = అంతట; ఆశ్వలాయనః = అశ్వలాయనుడు! భగవంతం = భగవంతుడైన; పరమేష్ఠినం = బ్రహ్మను; ఉపసమేత్య = సమీపించి; ఉవాచ = పలికెను.

తాత్పర్యం :

అటుపిమ్మట (అనగా సాధన చతుష్టయ సంపత్తిని పొందిన వెనుక) అశ్వలాయనుడు భగవంతుడైన బ్రహ్మదేవుని సమీపించి ఇట్లు పలికెను.

రెండవ మంత్రము

మంత్రం || తస్మై సహోవాచ పితామహశ్చ -
శ్రద్ధాభక్తి ధ్యానయోగాదవైహి ||

ప్రతి || తస్మై = అతనికి; సః = అతడు; ఉవాచహ = చెప్పెను కదా; పితామహః = పితామహుడు; చః = మరియు; శ్రద్ధా భక్తి ధ్యానయోగాత్ = శ్రద్ధా భక్తి ధ్యాన యోగముల ద్వారా; అవైహి = తెలుసుకొనుము.

తాత్పర్యము || అప్పుడు పితామహుడైన బ్రహ్మదేవుడు ఆశ్వలాయనునకు ఇట్లు చెప్పెను. (ఆ బ్రహ్మ విద్య ను) దానిని శ్రద్ధా భక్తి ధ్యాన యోగముల ద్వారా తెలుసుకొనుము.

మూడవ మంత్రము

మంత్రము || న కర్మణా నప్రజయా ధనేన
త్యాగే నైకేన అమృతత్వ మానశుః |
పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం
విభ్రాజతే యద్యతయో విశంతి ||

ప్రతి || న కర్మణా = కర్మతో కాదు; న ప్రజయా = సంతానముతో కాదు; న ధనేన = ధనముతో కాదు; త్యాగేన ఏకేన = ఒక్క త్యాగముతోనే; అమృతత్వం = అమృతత్వమును; అనశుః = పొందగలరు; పరేణనాకం = స్వర్గమును మించి; నిహితం గుహాయాం = బుద్ధి

గుహలో ఉంచబడినదై; యత్ విబ్రాజతే = ఏది ప్రకాశిస్తున్నదో; యతయః = యతీశ్వరులు; విశంతి = పొందుచున్నారు.

తాత్పర్యము :- కర్మ చేత గాని, సంతానము చేత గాని, ధనము చేత గాని కాక కేవలం త్యాగము ద్వారానే అమృతత్వమును పొందగలరు. స్వర్గమునకు పరమై, హృదయ గుహలో ప్రకాశిస్తూ ఉన్న ఆ పరమాత్మను ఆత్మ సంయమనం గల యతీశ్వరులు చేరగలరు.

నాలుగవ మంత్రము

మం || వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః
సన్యాస యోగాద్యతయః శుద్ధ సత్త్వాః ।
తే బ్రహ్మ లోకేషు పరాంతకాలే
పరామృతాత్ పరిముచ్యన్తి సర్వే ॥

ప్రతి || వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః = వేదాంత జ్ఞాన విషయమై నిశ్చితమైన అర్థమును తెలుసుకొనినవారై; సన్యాస యోగాత్ = సన్యాస యోగము ద్వారా; యతయః = యతీశ్వరులు; శుద్ధసత్త్వాః = పరిశుద్ధమైన మనస్సు గల; తే = వారు; బ్రహ్మలోకేషు = బ్రహ్మ లోకమందు; పరాంతకాలే = బ్రహ్మ ప్రళయ కాలంలో; పరామృతాత్ = పరమైన అమృతత్వస్థితినినందుకొనుట వలన; పరిముచ్యంతి = ముక్తిని పొందుచున్నారు; సర్వే = అందరు.

తాత్పర్యము || పరిశుద్ధమైన అంతః కరణమగలవారై; సన్యాస యోగముద్వారా వేదాంత విషయములను విజ్ఞానము చేత విశదంగా తెలుసుకొని నిశ్చితార్థులైన యతీశ్వరులు అందరు

విశుద్ధము, విశదము, విశోకము అయిన దానిని ధ్యానించి;

అట్టి స్థితిని పొందటానికి

సాధన ఎలా చేయాలి? -

ఆరవ మంత్రం

మంత్రము || అచింత్య మవ్యక్త మనంతరూపం

శివం ప్రశాంత మమృతం బ్రహ్మయోనిం ।

తదాది మధ్యాంత విహీన మేకం

విభుం చిదానంద మరూప మద్భుతం ॥

ప్రతి :- అచింత్యం = చింతింప వీలుగానిది; అవ్యక్తం = వ్యక్తం కానిది; అనంతరూపం = అనంతమైన రూపము గలది; శివం = శుభమైనది; ప్రశాంతం = ప్రశాంతమైనది; అమృతం = మార్పు లేనిది; బ్రహ్మయోనిం = బ్రహ్మ పుట్టుకకు కారణమైనది, తదా = అదేవిధంగా; ఆదిమధ్యాంత విహీనం = ఆది మధ్య అంతములు లేనిది; ఏకం = ఏకమైనది; విభుం = సర్వవ్యాపి అయినది; చిదానందం = చిదానంద స్వరూపము; అరూపం = రూపము లేనిది; అద్భుతం = అద్భుతమైనది.

తాత్పర్యము :- అచింత్యము, అవ్యక్తము, అనంతమైన రూపముగలది; శుభకరమైనది; ప్రశాంతము, అమృత రూపము; బ్రహ్మకు కూడా కారణమైనది; ఆది మధ్యంత రహితము, ఏకము, సర్వవ్యాపి, చిదానందము, అరూపము, అద్భుతము.

ఏడవ మంత్రము

మంత్రము || ఉమాసహాయం పరమేశ్వరం ప్రభుం
త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతం |
ధ్యాత్వా మునిర్గచ్ఛతి భూతయోనిం
సమస్త సాక్షిం తమసః పరస్తాత్ ||

ప్రతి || ఉమా సహాయం = ఉమతో కూడిన వానిని, పరమేశ్వరం = పరమేశ్వరుని, ప్రభుం = ప్రభువును, త్రిలోచనం = త్రినేత్రుని, నీలకంఠం = నీలకంఠుని, ప్రశాంతం = శాంతమైన వానిని, ధ్యాత్వా = ధ్యానించి, మునిః = ముని, భూతయోనిం = భూతములకు కారణమైన వానిని, సమస్త సాక్షిం = సమస్తమునకు సాక్షియైన వానిని, తమసః పరస్తాత్ = పెను చీకటికి ఆవల ఉండువానిని; గచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:- ఉమతో కూడినవాడు, ప్రభువు, ప్రశాంతుడు, త్రిలోచనుడు, నీలకంఠుడు అయిన పరమేశ్వరుని ధ్యానించి, ముని అయినవాడు ప్రపంచ సృష్టికి కారణమై పెను చీకటి కవ్వలనుండు ఆ సర్వ సాక్షిని చేరు కుంటున్నాడు.

ఎనిమిదవ మంత్రము

మం || స బ్రహ్మ స శివః సేంద్రః సో 2 క్షరః పరమః స్వరాట్ |
స ఏవ విష్ణుః స ప్రాణః స కాలో 2 గ్నిః స చంద్రమాః ||

ప్రతి || స = అతడు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, సః = అతడు, శివః = శివుడు, సః = అతడు, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, సః = అతడు, అక్షరః = నాశనము లేనివాడు, పరమః స్వరాట్ = పరమప్రకాశకుడు, స ఏవ = అతడే, విష్ణుః = విష్ణువు, సః = అతడు, ప్రాణః = ప్రాణము, సః = అతడు, కాలః = కాలము, అగ్నిః = అగ్ని, సః = అతడు, చంద్రమాః = చంద్రుడు.

తాత్పర్యము:- అతడే బ్రహ్మ, అతడే శివుడు, అతడే ఇంద్రుడు, అతడు నాశనము లేనివాడు, పరమ స్వరాట్, అతడే విష్ణువు, అతడు ప్రాణము, అతడు కాలము, అగ్ని చంద్రుడు కూడనై యున్నాడు.

తొమ్మిదవ మంత్రం

మంత్రము || స ఏవ సర్వం యద్ భూతం యచ్ఛభవ్యం సనాతనం ।
జ్ఞాత్వాతం మృత్యుమత్యేతి నాన్యః పంథా విముక్యయే

ప్రతి || సః ఏవ = అతడే; సర్వం = సమస్తము; యత్ భూతం = ఏది భూత కాల మందుండెనో; యత్ = ఏది; భవ్యం = భవిష్యత్తులో ఉండునో; సనాతనం = సనాతనమైనదో ; తం = దానిని; జ్ఞాత్వా = తెలుసుకొని; మృత్యుం = మృత్యువును; అత్యేతి = తరించుచున్నాడు; విముక్తయే = ముక్తికి; న అన్యః పంథా = మరియుక మార్గము లేదు.

తాత్పర్యము:- భూతకాలమందు ఏది ఉండెనో భవిష్యత్కాలమందు ఏది ఉండగలదో, అది ఆ పరమాత్మే. ఆ పరమాత్మ సనాతనమైనది. అట్టి నిత్య తత్వమైన పరమాత్మను తెలుసుకొని మృత్యువును అధిగమిస్తున్నాడు. ముక్తికి ఇంతకంటే మరొక మార్గం లేదు.

పదియవ మంత్రము

మంత్రము || సర్వ భూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని |
సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా ||

ప్రతి || సర్వభూతస్థం = సర్వ భూతములయందున్న వానిగా; ఆత్మానం = తనను, సర్వ భూతాని = సమస్త భూతములు; ఆత్మనిచ = తన యందును; సంపశ్యన్ = చూచుచున్నవాడై; పరమం బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మను, యాతి = చేరుచున్నాడు; అన్యేన హేతునా = ఇతర కారణముల చేత; న = కాదు.

తాత్పర్యము:- సమస్త భూతములను తన యందు, తనను సమస్త భూతముల యందును చూచువాడు ఆ పరమాత్మను చేరుచున్నాడు. మరొక మార్గమేదీ లేదు.

పదకొండవ మంత్రము

మంత్రము || ఆత్మానం అరణిం కృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిం |
జ్ఞాన నిర్మథ నాభ్యాసాత్ పాశం దహతి పండితః ||

ప్రతి || ఆత్మానం = తన ఆత్మను; అరణిం = అరణిగా; కృత్వా = చేసి; ప్రణవంచ = ప్రణవమును; ఉత్తరారణిం = ఉత్తరారణిగా; జ్ఞాన నిర్మథనాభ్యాసాత్ = జ్ఞానమును మదించే అభ్యాసము వలన; పాశం = పాశమును; దహతి = దహించుచున్నాడు; పండితః = పండితుడు.

తాత్పర్యము:- జీవాత్మ భావమును క్రింది అరణిగాను ప్రణవమును ఉత్తరారణిగాను చేసి జ్ఞాన మార్గమందు మ ధించి అభ్యాసము చేసిన పండితుడు ఆ జ్ఞానం ద్వారా సమస్త బంధములను దహింప చేయుచున్నాడు.

పన్నెండవ మంత్రం

మంత్రము || స ఏవ మాయా పరిమోహితాత్మా
శరీరమాస్థాయ కరోతి సర్వం
స్త్రీయన్న పానాది విచిత్ర భోగైః
స ఏవ జాగ్రత్ పరిత్యక్తి మేతి ||

ప్రతి || సః ఏవ = అతడే, మాయా పరిమోహితాత్మా = మాయామోహితుడై, శరీరం = శరీరంలో, ఆస్థాయ = ఉండి, కరోతి = చేయుచున్నాడు, సర్వం = సర్వమును, స్త్రీ, అన్నపానాది విచిత్రభోగైః = స్త్రీ, అన్నపానములు మొదలైన నానావిధ భోగములతో, స ఏవ = అతడే, జాగ్రత్ = జాగ్రదావస్థలో, పరిత్యక్తిం = సంత్యక్తిని, ఏతి = పొందుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:- ఆ ఆత్మే మాయామోహితమై ఈ శరీరంలో ప్రవేశించి జీవుడిగా సమస్త కార్యములను చేయుచున్నది. జాగ్రదావస్థలో ఆ జీవుడే స్త్రీ, అన్న, పానాది విచిత్రమైన వివిధ భోగములను అనుభవించి సంత్యక్తిని పొందుచున్నాడు.

పదమూడవ మంత్రము

మంత్రము || స్వప్నే స జీవః సుఖ దుఃఖభోక్తా
స్వమాయయా కల్పిత జీవలోకే |
సుషుప్తికాలే సకలే విలీనే
తమో 2 భిభూతః సుఖరూపమేతి ||

ప్రతి || స్వప్నే = స్వప్నమందు, సజీవః = ఆ జీవుడు, సుఖదుఃఖ భోక్తా = సుఖదుఃఖములనుభవించువాడు, స్వమాయయా = తన మాయచేత, కల్పిత జీవలోకే = కల్పించుకొన్న జీవలోకమందు, సుషుప్తికాలే = సుషుప్తి కాలములో, సకలేవిలీనే = సమస్తము లీనమైపోగా, తమః = తమస్సుచేత, అభిభూతః = ఆవరింపబడినవాడై, సుఖరూపం = సుఖరూపమును, ఏతి = పొందుచున్నాడు.

తాత్పర్యము :- ఆ జీవుడే స్వప్నమందు తన మాయతో కల్పించుకొన్న జీవ లోకంలో సుఖ దుఃఖాలను అనుభవించుచున్నాడు. సుషుప్త్యవస్థలో సర్వము విలీనమైనప్పుడు తమస్సుచే ఆవరింపబడి సుఖరూపంలో ఉంటున్నాడు.

పదునాలుగవ మంత్రము

మంత్రము : పునశ్చ జన్మాంతర కర్మయోగాత్
స ఏవ జీవః స్వపితి ప్రబుద్ధః |
పురత్రయే క్రీడతి యశ్చ జీవః
తతస్తు జాతం సకలం విచిత్రం ||
ఆధారమానంద మఖండబోధం
యస్మిన్ లయం యాతి పురత్రయం చ ||

ప్రతి || పునః చ = మరల; జన్మాంతర కర్మయోగాత్ = జన్మాంతర మందలి కర్మ ఫలితంగా; స ఏవ జీవః = ఆ జీవుడే; స్వపితి = స్వప్నించుచున్నాడు; ప్రబుద్ధః = మేలుకొన్నవాడై; పురత్రయే = త్రిపురములందు; క్రీడతి = క్రీడించుచున్నాడు; యః చ జీవః = ఏ జీవుడు; తతః తు = దానినుండే; జాతం = పుట్టినది; సకలం = సమస్తము; విచిత్రం = విచిత్రమైనది; ఆధారం = ఆధారమైనది; ఆనందం = ఆనందరూపమైనది; అఖండ బోధం = అఖండ బోధరూపము; యస్మిన్ = దేనియందు; లయం = లయమును; యాతి = చెందుచున్నదో; పురత్రయం చ = మూడు పురములను

తాత్పర్యము :- మరల ఆ జీవుడే పూర్వజన్మ కర్మవశాత్తు నిద్రించి మేల్కొన్నవాడు (ప్రబుద్ధుడు) అగుచున్నాడు. ఆ విధంగా పురత్రయమందు - మూడవస్థల్లో ఆ ఆత్మక్రీడించుచున్నది. ఆత్మనుండే విచిత్రమైన ఈ సకల జగత్తు ఉద్భవించినది. ఈ మూడవస్థలకు అతడే ఆధారము. అతడే అఖండ జ్ఞానస్వరూపుడు . అతనియందే ఈ మూడవస్థలు లయము పొందుచున్నవి.

15 వ మంత్రం

మంత్రము || ఏతస్మాజ్జాయతే ప్రాణో మనః సర్వేంద్రియాణి చ |
ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథ్వీ విశ్వస్వ ధారిణీ ||

ప్రతి || ఏతస్మాత్ = దీనినుండి, జాయతే = పుట్టుచున్నది, ప్రాణః = ప్రాణము, మనః = మనస్సు, సర్వేంద్రియాణి చ = సమస్త ఇంద్రియములును, ఖం = ఆకాశము, వాయుః =

17 వ మంత్రము

మంత్రము || జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్త్యాది ప్రపంచం యత్ ప్రకాశతే ।

"తత్ బ్రహ్మహ" మితి జ్ఞాత్వా సర్వబంధైః ప్రముచ్యతే ॥

ప్రతి || జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్త్యాది ప్రపంచం = జాగ్రత్, స్వప్నము, సుషుప్తి అను వీటితో కూడిన ప్రపంచం చాన్ని; యత్ = ఏది; ప్రకాశతే = భాసిస్తున్నదో; తత్ బ్రహ్మ అహం = ఆ బ్రహ్మను నేను; ఇతి = అని; జ్ఞాత్వా = తెలుసుకొని, సర్వబంధైః = సమస్త బంధముల నుండి; ప్రముచ్యతే = విడువబడుచున్నాడు.

తాత్పర్యము || జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్తువులతో కూడిన ప్రపంచమును ఏదైతే భాసింప చేయుచున్నదో ఆ బ్రహ్మనే నేను అని తెలుసుకుంటే అతడు సమస్త బంధముల నుండి విముక్తుడగుచున్నాడు.

18 వ మంత్రము

మంత్రము || త్రిషుధామసు యద్ భోగ్యం భోక్తా భోగశ్చ యద్భవేత్ ।

తేభ్యో విలక్షణః సాక్షీ చిన్మాత్రోయం సదాశివః ॥

ప్రతి || త్రిషుధామసు = మూడు అవస్థలలోను, యత్ భోగ్యం = ఏది భోగ్యమో; భోక్తా = భోక్తయో; భోగః చ = భోగమును కూడా; యత్ భవేత్ = ఏది అగుచున్నదో, తేభ్య = వాటి నుండి; విలక్షణః = విలక్షణుడై; సాక్షీ = సాక్షియై; చిన్మాత్రః = చిత్ స్వరూపుడను; అహం = నేను; సదాశివః = సదాశివుడను.

తాత్పర్యము || మూడు అవస్థలలోను భోగ్యం; భోక్తా, భోగరూపంలో ఏదైతే ఉంది దాని నుండి నేను విలక్షణుడను, సాక్షిని, చిత్ స్వరూపుడను, సదా శివుడను.(అని భావించవలెను)

19 వ మంత్రము

మంత్రము || మయ్యేవ సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం
మయి సర్వం లయం యాతి తద్ బ్రహ్మాద్వయమస్మ్యహం ।

ప్రతి || మయి ఏవ = నా యందే, సకలం జాతం = సమస్తమును పుట్టినది, మయి = నా యందు, సర్వం = సర్వము, ప్రతిష్ఠితం = ప్రతిష్ఠితమైనది, మయి సర్వం = నా యందే సర్వము, లయం యాతి = లయము పొందుచున్నది, తత్ = ఆ, బ్రహ్మా = బ్రహ్మమును, అద్వయం = అద్వయము, అస్మి = అగుచున్నాను, అహం = నేను.

తాత్పర్యము:- నా యందు సర్వము జనించి, నా యందే ప్రతిష్ఠితమై, నా యందే సర్వము లయము పొందుచున్నది, నేనే అద్వయమైన ఆ బ్రహ్మాను.

20 వ మంత్రము

మంత్రము || అణోరణీయాన హమేవ తద్వత్
మహానహం విశ్వమహం విచిత్రం ।
పురాతనోహం పురుషోహమీశో
హిరణ్మయోహం శివరూపమస్మి ॥

ప్రతి || అణిః = అణువుకంటే; అణియాన్ = సూక్ష్మమైన వాడను; అహం ఏవ = నేనే; తద్వత్ = అదేవిధంగా; మహాన్ = మహత్తును, అహం = నేను; విశ్వం = విశ్వమును; అహం = నేను; విచిత్రం = విచిత్రమైన; పురాతనః = పురాతనుడను; అహం = నేను; పురుషః = పురుషుడను; అహం = నేను; ఈశః = ఈశ్వరుడను; హిరణ్మయః = హిరణ్మయుడను; అహం = నేను; శివరూపం అస్మి = శివరూపుడను అయి ఉన్నాను.

తాత్పర్యము:- నేను అణువు కంటే అణువును. మహత్తుకంటే మహత్తును, విచిత్రమైన ఈ విశ్వమును నేను. నేను పురాతన పురుషుడను. నేను ఈశ్వరుడను, హిరణ్మయ రూపుడను. శివరూపుడను.

21 వ మంత్రం

మంత్రము || అపాణిపాదోహమ చింత్య శక్తిః

పశ్యామ్య చక్షుః స శృణోమ్య కర్ణః ।

అహం విజానామి వివిక్తరూపో

న చాస్తి వేత్తా మమ చిత్సదాహం ॥

ప్రతి || అహం = నేను; అపాణిపాదః = పాణిపాదములు లేనివాడను, అచింత్య శక్తిః = అచింత్యమైన శక్తి గలవాడను, అచక్షుః = కళ్ళు లేకుండా; పశ్యామి = చూచుచున్నాను, అకర్ణః = చెవులు లేకుండా; శృణోమి = వినుచున్నాను, అహం = నేను; వివిక్త రూపః = రూపము లేకనే; విజానామి = తెలుసుకుంటున్నాను, మమ = నన్ను; వేత్తా = తెలుసుకొనేవాడు, న అస్తి చ = లేనేలేడు; సదా = ఎల్లప్పుడు; అహం = నేను; చిత్ = జ్ఞానమును.

తాత్పర్యము :- నాకు పాణిపాదములు లేవు. నా శక్తి అచింత్యము, నేత్రములు లేకుండా చూచుచున్నాను. చెవులు లేకుండా వింటున్నాను. సమస్తమును తెలుసుకుంటున్నాను. నన్ను తెలుసుకొనేవాడు లేడు. నేను సదా చైతన్యరూపుడను.

22 వ మంత్రము

మంత్రము ॥ వేదైరనేకై రహమేవ వేద్యో
వేదాంతకృద్వే దవిదేవచాహం
నపుణ్య పాపే మమ నాస్తి నాశో
న జన్మ దేహేంద్రియ బుద్ధిరస్తి ॥

ప్రతి ॥ అనేకైః వేదైః = అనేక వేదముల చేత, అహం ఏవ = నేనే, వేద్య = తెలుసుకొనదగినవాడను, వేదాంతకృత్ = వేదాంతమును తెలియజెప్పిన వాడను, వేదవితే = వేదములను తెలిసినవాడను, అహం ఏవం = నేనే, మమ = నాకు, నపుణ్యపాపే = పుణ్యపాపములు లేవు, నాశః = నాశము, నాస్తి = లేదు, జన్మ దేహ ఇంద్రియ బుద్ధిః = జన్మ దేహ ఇంద్రియ భావము, న అస్తి = లేదు.

తాత్పర్యము:- సమస్త వేదముల చేత తెలియబడువాడను నేనే , వేదాంతములైన ఉపనిషత్తులను తెలియజేప్పినవాడను నేనే. వేద విదుడును నేనే. నాకు పుణ్యపాపములు లేవు. నాశనము లేదు. జన్మ లేదు. మనోభావము లేదు.

23- 24 మంత్రములు

మంత్రము || న భూమిరాపో న చ వహ్నిరస్తి
న చా 2 నిలో మే2స్తి న చాంబరం చ |
ఏవం విదిత్వా పరమాత్మ రూపం
గుహాశయం నిష్కల మద్వితీయం || 23

సమస్త సాక్షిం సదసద్విహీనం
ప్రయాతి శుద్ధం పరమాత్మ రూపం || 24

ప్రతి || న భూమిః = భూమి లేదు; ఆపః = నీరు; వహ్ని = అగ్ని; న అస్తి = లేదు; న చ అనిలః = గాలి లేదు; అంబరం చ = ఆకాశమున్ను; నమే ఆస్తి = నాకు లేదు; ఏవం విదిత్వా = ఈ విధంగా తెలుసుకొని; పరమాత్మ రూపం = పరమాత్మ రూపమును; గుహాశయం = హృదయ కుహరంలో ఉండు వానిని; నిష్కలం = కళలు లేని వానిని; అద్వీయం = రెండవది మరొకటి లేని దానిని; సమస్త సాక్షిం = సమస్తమునకు సాక్షి అయిన దానిని; సదసత్ విహీనం = సత్తు అసత్తులు రెండు కాని దానిని; ప్రయాతి = చేరుతున్నాడు; శుద్ధం = శుద్ధమైన; పరమాత్మ రూపం = పరమాత్మ రూపమును.

తాత్పర్యము:- నాకు భూమి, నీరు, అగ్ని, ఆకాశము, వాయువు ఏదీ లేదు. నిష్కలుడను, అద్వితీయుడను, సర్వసాక్షియు, సదసద్దహితుడునునగు పరమాత్మ యొక్క స్వరూపము నెరిగి ఆశుద్ధమగు పరమాత్మ రూపమునే పొందుచున్నాను.

ద్వితీయ ఖండం

మొదటి మంత్రం

మం || యః శతరుద్రీయ మధీతే |
సో 2 గ్ని పూతో భవతి |
సురా పానాత్ పూతో భవతి |
బ్రహ్మ హత్యాత్ పూతో భవతి |
కృత్యా కృత్యాత్ పూతో భవతి |
తస్మాద్ అవిముక్త మాశ్రితో భవతి |
అత్యాశ్రామీ సర్వదా సకృత్వా జపేత్ ||

ప్రతి || యః = ఎవడైతే; శతరుద్రీయం = శతరుద్రీయమును; అధీతే = అధ్యయనము చేస్తాడో;
సః = అతడు; అగ్ని పూతో భవతి = అగ్ని పూతుడగుచున్నాడు. సురాపానాత్ =
సురాపానము చేసిన పాపము నుండి; పూతో భవతి = పవిత్రుడగుచున్నాడు; బ్రహ్మ హత్యాత్
= బ్రహ్మ హత్యా పాతకము నుండి, పూతో భవతి = పవిత్రుడవుతున్నాడు; కృత్య అకృత్యాత్
= కృత్య(చేయదగిన)అకృత్య(చేయకూడని) పనులనుండి; పూతో భవతి =
పవిత్రుడవుతున్నాడు; తస్మాత్ = అందువల్ల; అవిముక్తం = పరమాత్మను; ఆశ్రితో భవతి =
ఆశ్రయించిన వాడవుతున్నాడు; అత్యాశ్రామీ = ఆశ్రమాలకు అతీతుడవుతున్నాడు; సర్వదా =
ఎల్లప్పుడు; సకృత్ వా = లేదా ఒక్కసారైనా, జపేత్ = జపించాలి.

తాత్పర్యము:- ఎవడు ఈ శతరుద్రీయమును అధ్యయనము చేస్తాడో అతడు అగ్ని
పూతుడగుచున్నాడు. సురాపానదోషము నుండి పవిత్రుడగుచున్నాడు. బ్రహ్మహత్యా
పాతకము నుండి పవిత్రుడగుచున్నాడు. కృత్య - అకృత్యముల నుండి విడుదల

పొందుతున్నాడు. అందువల్ల ఆ చైతన్య తత్త్వమును(పరమాత్మను) ఆశ్రయించిన వాడవుతున్నాడు. అన్ని ఆశ్రమాలకు అతీతుడై ఈ శతరుద్రీయమును సదా జపిస్తూ ఉండాలి. లేదా కనీసం రోజుకు ఒక్కసారైనా జపించాలి.

ఫలశ్రుతి మంత్రం

మం || అనేన జ్ఞాన మాప్నోతి
సంసారార్ణవ నాశనం.
తస్మాదేవం విదిత్వైనం
కైవల్యం ఫల మశ్నుతే |
కైవల్యం ఫల మశ్నుతః ఇతి -

ప్రతి || అనేన = దీనివల్ల; జ్ఞానం ఆప్నోతి = జ్ఞానాన్ని పొందుతాడు; సంసార ఆర్ణవ నాశనం = జనన మరణ రూప సంసార సాగరాన్ని తరిస్తాడు; తస్మాత్ = అందువల్ల; ఏవం = ఈ చెప్పిన విధంగా; ఏనం = దీనిని; విదిత్వా = తెలుసుకొని; కైవల్యం = మోక్ష రూపమైన; ఫలం = ఫలమును; అశ్నుతే = పొందగలుగుతాడు. కైవల్యం = మోక్ష రూపమైన; ఫలం = ఫలమును; అశ్నుతే = పొందగలడు; ఇతి = అని. ఇలా ఉపనిషత్తు.

తా || ఈ ఉపనిషత్తును అధ్యయనం చేయుట వల్ల ఆత్మజ్ఞానాన్ని పొందుతాడు. ఈ జనన మరణ రూప సంసార సాగరాన్ని అవలీలగా తరిస్తాడు. అందువల్ల ఈ పైన చెప్పిన విధంగా ఈ ఉపనిషత్తును బుద్ధితో విచారణ చేసి తెలుసుకొని మోక్ష రూపమైన ఫలితాన్ని - అంటే కైవల్యాన్ని పొందాలి. కైవల్యమును(మోక్షమును) పొందగలడు. ఇలా ఉపనిషత్తు.